

Posudek

disertační práce

plk. Mgr. Michala Buriana

Sudetoněmecké nacionalistické tělovýchovné organizace a československý stát v letech 1918 až 1938

(FTVS UK v Praze, katedra kinantropologie, humanitních věd a managementu sportu 2012,
407 s.)

Předložená disertační práce je pečlivou, zejména pramenně heuristicky výborně a důsledně založenou monografií o jedné z podstatných enkláv vnitrostátních česko-německých vztahů moderní doby, první polovinou 19. století počínaje a závěrem „katastrofy“ česko-německých vztahů v letech 1938/39 – 1945/47 konče. Vznik německého turnerského hnutí, obdobně jako nacionálně českého Sokola a posléze dalších tělovýchovných organizací (Orla, DTJ, FDTJ či dalších) neměl jenom pouze tělovýchovný smysl, ale i plnil i širší ideové a politické úkoly. Základní otázky týkající se tohoto aspektu tělovýchovných organizací si autor klade – a věcně správně - hned v Úvodu (s. 11). V celém textu práce je také sleduje a analyzuje.

Heuristicky se práce opírá především o archivní prameny s nimiž autor zachází interpretačně velmi pozorně, s mnoha bystrými závěry. Hodnotu těchto soudů zvýrazňuje jejich heuristické zakotvení – nemýlí-li mě paměť, nebyla řada z nich v českém historickém výzkumu takto důsledně vůbec využita. Metodologicky oprávněně využívá induktivně-empirických badatelských postupů, které ovšem zároveň doplňuje deduktivními postupy, protože jinak nelze dospět k obecnějším závěrům a také by také pouhý sběr materiálu vedl k „podlehnutí“ jeho intencím a dikci dokumentů. M. Burian tuto metodiku uplatnil právě v mnoha detailních soudech a závěrech, prolínajících se textem práce, což mu umožnilo plastický průhled do vývojové dynamiky (viz např. reakce jednotlivých československých státních orgánů na dění uvnitř sudetoněmeckých organizací, vnitřní spory a rozpory uvnitř něho samotného atp.)

Asi nejdůsledněji se tento postup projevil v jeho interpretaci „henleinovské legendy“. Ta je poplatná dobové sudetoněmecké glorifikaci jeho osoby coby „povolného Vůdce“. Toto pojetí, Burianovou prací zřetelně doložené interpretační topoi, může snad překvapit jen na první pohled – v historických interpretacích se s ním setkáváme poměrně často, protože se zpravidla nepřezkoumávají věci zdánlivě jasné a zřetelné, tj. sociokulturně prostě sdílené, (viz žatecká turnerská slavnost v červenci 1933, s. 226nn. či otázka nárůstu členů DTV za Henleinova působení).

Na tomto místě si dovoluji malou terminologickou a pojmovou vsuvku: Doporučoval bych diferencovanější používání termínu sudetoněmecký. V poválečné době se sice vžil tento termín prakticky jako synonymní k termínům český, moravský, českomoravský, slovenský či

československý Němec. Zejména výzkum související s činností Společné česko-německé komise historiků (viz *Konfliktgemeinschaft, Katastrophe, Entspannung/Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění*, München 1996 a dále viz Eva Hahnová, *Sudetoněmecký problém: Obtížné loučení s minulostí*, Praha 1996, zvl. kap. 2; a *expressis verbis* Eva Hahnová – Hans Henning Hahn, *Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání*, Praha 2002, s. 9nn.) však poukazuje na více jak oprávněnost rozlišování těchto označení – ne každý československý Němec byl Němcem sudetským, tedy tím jednotlivcem, který sdílel ideu sudetoněmečství, ztělesněnou posléze Chartou Sudetských Němců. Termín Sudetský Němec má tedy politicko-ideologický obsah. Na některých místech disertační práce by bylo proto vhodnější tohoto rozlišení používat (upozorňuji zejména na formulaci na s. 10), i když jejím tématem je činnost tělovýchovných či „tělovýchovných“ německých organizací v ČSR, které byly státně negativistické, nacionální a nakonec i nacistické.

Recenzent si nad čtením disertace nutně klade i otázky širší povahy, k nimž text vybízí – a které jsou možnými otázkami k vlastní obhajobě:

Nad pasážemi popisujícími či analyzujícími jednotlivé prvky tělovýchovné činnosti některých spolků (např. Vandervogel) se lze ptát, zda, či jaký tu byl, či být mohl, vliv skautingu.

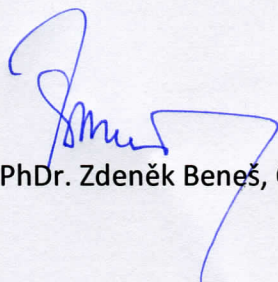
Za pozornost tu stojí u sociálně státoprávní teorie Othmara Spanna, jíž M. Burian věnuje – právem – nemalou pozornost. Napětí mezi spannismem a nacismem bylo tenzí mezi do jisté míry souběžnými sociálními teoriemi, což je známá konkurenční situace: polemizující, třeba potencionální, souběžec je vždy nebezpečnější než otevřeně nesouhlasící nepřítel. Nicméně nejde mi o vztah názorů vídeňského (původně brněnského!) teoretika a nacistického konglomerátu idejí – kladu i sám sobě otázku po dobové atraktivitě všech stavovských a korporativních teorií té doby, ať už jde o Spanna (a jeho vliv na český agrarismus), italský fašismus (Mussoliniho Hovory o socialismu a Itálii vyšly i česky), španělskou falangu a názory tamější filozofické „generace 98“, v této souvislosti se starším Primo de Riberou v čele (u nás reflektováno Bohdanem Chudobou), aj. A v českém prostředí pak dnes (věcně po zásluze, historicky ke škodě) pozapomenutými ideami K. Voříška, B. Miklíka, B. Berounského, ale třeba i laboretismu Václava Verunáče. Jedny dovedly takové ideje na pravý extrém, jiné zase na extrém levý. Koneckonců uplatněním korporativistických teorií byla v lecčems i praxe jugoslávského socialismu Josipa Broze-Tita.

V této souvislosti je třeba upozornit i na jednu z mála heuristických mezer, jež lze v práci najít. Týká se března, zejména 4. března, roku 1919. V 90. letech byly publikovány všechny základní dokumenty k oněm událostem, jež dokumentují složitou ideovou a politickou situaci té doby: nešlo jen o spory nacionální (právo na sebeurčení), ale i o otázky sociální. Na několika radnicích německých měst v Čechách a na Moravě zavlály tehdy rudé prapory (jde o den první schůze nově zvoleného Rakouského parlamentu a souvislost je tu i s měnovou odlukou od Rakouska z 25. 2. téhož roku), zaznívaly odkazy na sociální revoluci. A není také vždy zcela zřejmé, kdo střetnutí (s ještě pevně neustavenou) československou státní mocí skutečně vyprovokoval; jako tomu ostatně v podobných situacích bývá často. Nicméně 4.

březen se stal dnem sudetoněmeckého vzpomínání, které je jako takové ale vždy selektivní a obsahuje i značnou dávku osobní i kolektivní amnésie. A tak je třeba odkázat na knihu E. Hahnové a H.-H. Hahna, Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání, již autor práce necituje.

Celkově je tedy možné konstatovat: Práce má ucelenou a logickou strukturu. Ani úvodní kapitoly, zabývající se heuristickou základnou práce či ideovými základy turnerství tu nejsou pouhými povinnými součástmi odborného textu, ale mají svou vlastní noetickou hodnotu. Zmínit je nutné i kvalitní obrazový doprovod knihy: není jen pouhým „názorným“ doprovodem vlastního textu, ale tvoří jeho integrální výkladovou složku. Podrobně a přitom čtenářsky přitažlivě popisuje vývoj sudetoněmeckých tělocvičných organizací; kniha tak bude nepochybně nadlouho sloužit jako základní zdroj informací o nich – stejně jako je cenným průhledem do pozadí česko-německých vztahů v době první republiky a doplňuje tak dosavadní výzkumy, a to jak v oblasti heuristické, tak i interpretační.

Disertace je jednoznačně výrazným badatelským přínosem a lze ji proto bez výhrad doporučit k obhajobě.

Prof. PhDr. Zdeněk Beneš, CSc.

V Praze dne 4. srpna 2012